กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

Communication Strategies to Promote Organic Agriculture Participatory of Ban Jumrung Community, Klaeng District, Rayong Province

ณัฐนันท์ วิริยะวิทย์
athanan Wiriyawit

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนบ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research--PAR) เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือสำรวจชุมชน ได้แก่ โอ่งชีวิต ปฏิทินการผลิต และผู้รู้ในชุมชน นอกจากนั้นยังได้ใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีปัญหาในการทำเกษตรอินทรีย์ 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านแรงงาน ส่งผลให้เกษตรกรมีทัศนคติด้านการทำเกษตรอินทรีย์ว่า “ยุ่งยาก ผลผลิตน้อย และมีความเสี่ยง” ด้วยเหตุนี้ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ ดังนี้ 1) กลยุทธ์ “ลูกเป็ดขี้เหร่” เพื่อเน้นให้เห็นข้อดีของ “ผลผลิตตามวิถีอินทรีย์” 2) กลยุทธ์ “ความกลัว” เพื่อจัดการความเสี่ยงจากพ่อค้าคนกลาง 3) กลยุทธ์ “1 สวน 1 ต้น” เพื่อทำให้เกษตรกรสวนผลไม้ตัดสินใจเปลี่ยนแปลงมาเริ่มทำเกษตรอินทรีย์ได้ง่ายขึ้น ส่งผลทำให้เกษตรกลุ่มหนึ่งได้เปลี่ยนมาเริ่มต้นทำสวนผลไม้อินทรีย์ขึ้นมาภายในชุมชน

คำสำคัญ: การเกษตรอินทรีย์ ผลไม้อินทรีย์ การสื่อสาร การมีส่วนร่วม บ้านจำรุง

Abstract

This research objective was communication strategies development to promote organic agriculture at Ban Jumrung community, Klaeng District, Rayong province. This research was Participatory Action Research (PAR). The data collection instrument was community research instruments including to “Jar of life”, “Production Calendar” and “Local Wisdom Elite”. Another instrument was qualitative research instruments including to interviewing, observation, and group discussion. The research found that the organic agriculture of Ban Jumrung had three problems. It was consisted of production, marketing and labor. The farmers had negative attitude for organic agriculture that it’s difficult, low production and high risk. Then the communication strategies consist of three strategies 1) “The Ugly Duckling” strategy to emphasize the advantage of organic fruit. 2) “Fear” strategy for risk management on the middleman 3) “One Farm One Tree” strategy for easily decision making to start

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
Communication Arts Department, Faculty of Management Science, Rajabhat Phranakhon University

to change. After implement it was affective to the decision of a group of farmer in the community to start to change their farm to organic farm in the name of “Organic Fruit Group”

Key Words: Organic, Fruit organic, Communication strategy, Participation, Ban Jumrung

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ประเทศไทยมีการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์มาอย่างต่อเนื่อง จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลเมื่อปี 2544 ที่ต้องการส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรกรรมทางเลือก และเกษตรอินทรีย์ รวมถึงส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้แก่เกษตรกรและผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ (กรมพัฒนาที่ดิน. ออนไลน์) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2548 รัฐบาลได้ให้ความสำคัญโดยสนับสนุนให้มีเกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสร้างโอกาสให้ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัยและพร้อมที่จะเป็นครัวของโลกในอนาคต ได้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554 (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. 2551: ออนไลน์) และต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2558-2564 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2558: ออนไลน์)

อย่างไรก็ตาม หลายสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รายได้ประชาชาติ (จีดีพี) ทางด้านเกษตรกรรมก็เช่นเดียวกัน ได้มุ่งเน้นประสิทธิภาพการผลิตที่ต้องอาศัยสารเคมี ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาด้านสุขภาพของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค การทำเกษตรอินทรีย์ถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวที่จะก่อให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่การดำเนินการในขณะนี้ยังมีอุปสรรคและข้อจำกัดและจะนำไปสู่ความสำเร็จได้อย่างไรนั้น ต้องมีการศึกษาอย่างจริงจัง (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. 2554 : ออนไลน์)

ชุมชนบ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง เป็นชุมชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกยางพาราและผลไม้เป็นส่วนใหญ่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ทุเรียน มังคุด การปลูกผลไม้ส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นการปลูกที่ใช้สารเคมีเป็นหลักและมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมด้วยบางส่วน เพื่อลดต้นทุนการผลิต ด้วยเหตุนี้ ชุมชนบ้านจำรุง จึงเป็นชุมชนที่ยังใช้สารเคมีในการปลูกผลไม้อยู่ การส่งเสริมให้เกษตรกรสนใจและหันมาปลูกผลไม้อินทรีย์ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ง่ายนักในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

ดังนั้น การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนจึงต้องมีการวางแผนการสื่อสาร เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพในการผลักดันให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งต้องมีการศึกษาสภาพของชุมชนและศึกษาปัญหาการทำเกษตรอินทรีย์ที่ผ่านมา จนนำมาสู่การสร้างเนื้อหาสารที่เหมาะสมและสามารถจูงใจให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ได้ เนื้อหาสารเหล่านั้นต้องสามารถตอบสนองต่อสภาพปัญหาของเกษตรกรได้อย่างดี ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยจากสารเคมีของผู้บริโภค เกษตรกรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทั้งยังจะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นชุมชนอินทรีย์ที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

การทบทวนวรรณกรรมและแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับลักษณะของการสื่อสารเกษตร พบว่า ลักษณะการสื่อสารเกษตรมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากลักษณะการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในประเด็นต่างๆ (กาญจนา แก้วเทพ. 2543) ดังนี้

1. ความหลากหลายของแหล่งข่าวสาร หมายความถึงผู้ส่งสารด้านการเกษตรมิได้อยู่เฉพาะในภาครัฐหรือเฉพาะปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำเท่านั้น แต่อาจมีแหล่งข่าวสารมากมายในด้านการเกษตรและทิศทางข้อมูลข่าวสารที่ให้มานั้นอาจขัดแย้งกัน

2. เนื้อหาในการสื่อสารเป็นแบบรางคู่ขนาน หมายความถึง เป็นเนื้อหาที่มีทั้งระดับการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและการให้แนวทางการลงมือปฏิบัติ

3. ผู้รับสารมีทั้งด้าน active และ passive หมายความถึง ผู้รับสารด้านการเกษตรนั้น มิได้มีเพียงลักษณะตั้งรับหรือ passive เพื่อคอยรองรับสารจากผู้ส่งเท่านั้น แต่ยังมีผู้รับสารที่มีลักษณะ active หรือเอางานเอาการและแสวงหาข่าวสารหลายสื่อหลายช่องทางด้วย นอกจากนั้นแล้วยังมีผู้รับสารที่มีทั้งด้านที่ active และ passive ไปพร้อมๆ กัน เพียงแต่จะเป็นไปในช่วงเวลาใดและขั้นตอนใดเท่านั้น

4. วิธีการใช้สื่อมีความสำคัญกว่าประเภทของสื่อ หมายความถึง ประเภทของสื่อและรูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการสื่อสารการเกษตรนั้นอาจมีได้อย่างหลากหลาย แต่คำถามที่เกี่ยวข้องกับการเลือกประเภทของสื่อจะมีความสำคัญน้อยกว่าคำถามที่เกี่ยวข้องกับวิธีการใช้สื่อ

จากการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์สื่อบุคคลเพื่อสร้างเครือข่ายการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ (รุจิภา จิตต์ตั้งตรง และพัชนี เชยจรรยา. 2558 : 59-80) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะและบทบาทของปราชญ์ชาวบ้าน บ้านชำปลาไหล อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี และศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อพัฒนาแบบมีส่วนร่วม พบว่า มีกลยุทธ์การสร้างสาร ประกอบด้วย 7 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ความเหมาะสมกับบริบทของภาษา 2) กลยุทธ์การปรับประสานเนื้อหา 3) กลยุทธ์ประยุกต์สอนกับศาสนา 4) กลยุทธ์การเล่าประสบการณ์ตรงและจูงใจด้วยความกลัว 5) กลยุทธ์กระตุ้นการเรียนรู้ด้วยปัญหา 6) กลยุทธ์คำคมชีวิตสะกิดใจ 7) กลยุทธ์บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สากล

กลยุทธ์การนำเสนอเนื้อหาสาร ประกอบด้วย 8 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน 2) กลยุทธ์กิจกรรมเสริมประสบการณ์ 3) กลยุทธ์เน้นการสื่อสารกลุ่มใหญ่ 4) กลยุทธ์การเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) กลยุทธ์การเคาะประตูครัวเรือน 6) กลยุทธ์การนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย 7) กลยุทธ์การลดความเครียด 8) กลยุทธ์ 1 ไร่ ไม่ได้ค่อยเลิก

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

การสื่อสารทางเดียว (one-way communication) และการสื่อสารสองทาง (two-way communication) จะเลือกที่จะสื่อสารเพื่อให้ข้อมูลทั้งหมด (entirely true) และข้อมูลเพียงบางส่วน (complete truth not essential) โดยแบ่งการสื่อสารเป็น 4 ลักษณะ (Gruning. 1992 อ้างถึงใน van Riel และ Fombrun. 2010 : 33) ดังนี้

1. การสื่อสารสาธารณชน (public information) เป็นการสื่อสารทางเดียวโดยให้ข้อมูลทั้งหมดกับสาธารณชน ทั้งนี้จะจัดการให้ความรู้เรื่องเพื่อเกิดความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมตามที่ต้องการ เช่น การให้ความรู้ การให้ข้อมูลข่าวสารทางสื่อมวลชน การรณรงค์ผ่านสื่อมวลชน เป็นต้น

2. การสื่อสารแบบชวนเชื่อ (press agentry communication/propaganda) เป็นการสื่อสารทางเดียวเพื่อให้ข้อมูลของเพียงบางส่วน เช่น การพูดเพื่อโน้มน้าวใจให้เห็นความสำคัญของงาน โดยใช้ข้อมูลบางส่วนและปิดบังข้อมูลบางส่วน เพื่อให้การทำงานสามารถเดินต่อไปได้ หรือบางครั้งอาจต้องใช้วาทศิลป์การเจรจากับชุมชนเพื่อขอความร่วมมือ เป็นต้น

3. การสื่อสารสองทางแบบไม่สมดุล (two-way asymmetrical communication) เป็นการสื่อสารสองทางโดยให้ข้อมูลเพียงบางส่วน เพื่อโน้มน้าวใจเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อผู้รับสารให้เกิดพฤติกรรมอย่างที่ต้องการ โดยการให้ข้อมูลที่เป็นผลงานวิจัยหรือข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ทำให้ผู้รับสารไม่มีข้อมูลในการโต้แย้งหรือหักล้าง

4. การสื่อสารสองทางแบบสมดุล (two-way symmetrical communication) เป็นการสื่อสารสองทางโดยให้ข้อมูลทั้งหมด โดยเป็นการสื่อสารเพื่อประนีประนอมกับสาธารณชนในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง และสนับสนุนให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น การเจรจาซึ่งมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลไปมาระหว่างองค์กรและสาธารณชน การอภิปรายแลกเปลี่ยนเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น การสื่อสารลักษณะนี้ เป็นการสื่อสารที่สมบูรณ์ เนื่องจากผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

รศ.ดร.จันทร์จรัส เรี่ยวเดชะ (2559 : 103) ได้กล่าวถึงการบูรณาการขับเคลื่อนเชิงชุมชนพื้นที่เพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืนว่า “การพัฒนาประเทศที่มุ่งหน้าไปสู่การสร้างความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม (inclusive growth)

เป็นทิศทางที่มุ่งหน้าสู่เติบโตอย่างยั่งยืน (sustainable growth) ผ่านเครื่องมือและกลไกต่างๆ แต่ระหว่างทางของการขับเคลื่อน “การมีส่วนร่วม” ถือเป็นหัวใจที่ต้องให้ประชาชนเข้ามาร่วมในกระบวนการคิดและการบริหารจัดการในแต่ละระดับ รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจ ภายในชุมชนพื้นที่ชนบทโดยจัดสรรตัดแต่งให้เหมาะสมกับบริบททั้งด้านวิถีวัฒนธรรม ภูมินิเวศ และการดำรงอยู่ที่หลากหลาย รวมถึงศึกษาเงื่อนไขและข้อจำกัดที่แตกต่างกันด้วย”

การวิจัยที่มีการใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของศิรินาถ ทิพรัตน์ (2554) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการสื่อสารด้านเกษตรอินทรีย์ของสวนปกาศิต (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) อย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาบ้านหนองบัว ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารและเพื่อพัฒนาการสื่อสารเรื่องเกษตรอินทรีย์อย่างมีส่วนร่วมของสวนปกาศิตกับชุมชนบ้านหนองบัว ผลวิจัยพบว่า การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมทำให้การพัฒนาการสื่อสารของชุมชนหนองบัวมีคะแนนการตอบประเมินความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์สูงขึ้นกว่าคะแนนการตอบคำถามครั้งแรกก่อนการพัฒนาการสื่อสาร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาการสื่อสารทำให้ชุมชนหนองบัวมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์มากขึ้นกว่าเดิมและชุมชนหนองบัวก็มีส่วนร่วมในการสื่อสารมากขึ้นเช่นกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research--PAR) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรผู้ปลูกผลไม้ของชุมชนบ้านจำรุง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การจัดเวทีชุมชน มีเกษตรกรผู้ปลูกผลไม้เข้าร่วม จำนวน 13 คน และใช้เครื่องมือสำรวจชุมชน ได้แก่ โอ่งชีวิต ปฏิทินการผลิต และผู้รู้ในชุมชน นอกจากนี้ได้ใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมเกษตรอำเภอแกลง ผู้ใหญ่บ้านจำรุง และเกษตรกร รวมจำนวน 11 คน ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม-ธันวาคม 2559 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การรวบรวมประเด็นและสรุปด้วยการบรรยาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนบ้านจำรุง ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอำเภอแกลง ผู้ใหญ่บ้าน และ เกษตรกรในชุมชน พบว่า เกษตรกรบ้านจำรุง ทำเกษตรแบบผสมผสาน มีเพียงบางส่วนที่ทำเกษตรเชิงเดี่ยว ส่วนการใช้สารเคมี ยังคงใช้อยู่ แต่ลดน้อยกว่าเดิมมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการส่งเสริมของราชการในแนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (Good Agricultural Practice--GAP) หรือที่เรียกว่าเกษตรปลอดภัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปการทำเกษตรของชุมชนบ้านจำรุง ออกเป็น 4 ยุค ดังนี้

1.1 จุดเริ่มต้นของเกษตรอินทรีย์บ้านจำรุง : ปัญหาด้านสุขภาพของชุมชน

บ้านจำรุง เป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่เคยมีปัญหาทางด้านสุขภาพ เนื่องจากการใช้สารเคมีในการเกษตรมากเกินความจำเป็น

ภาพ 1 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอำเภอแกลง (สัมภาษณ์. 16 มีนาคม 2559)

“เมื่อก่อนเราทำเกษตรเราใช้สารเคมีเยอะมาก มีคนป่วย มีอาการปวดหัว เป็นไข้ สุขภาพอ่อนแอ เลยอยากรู้ว่ามันเป็นปัจจัยอะไรที่ทำให้คนมีสุขภาพไม่แข็งแรง เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพของชุมชน มีโครงการสาธารณสุขมีการตรวจเลือดของคนในชุมชน ตรวจแล้วพบว่า บางคนมีถึงขั้นวิกฤต คนที่ไม่ปลูกก็เป็น คนที่ไม่ทำเกษตรจะเป็นมากกว่าคนที่ทำด้วยซ้ำ เพราะกินสารเคมีเข้าไปเยอะ เราจึงจะปรับยังไงให้สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และต้องมั่นคงและยั่งยืนด้วย” ผู้ใหญ่บ้าน ชาตรี ก่อเกื้อ (สัมภาษณ์. 25 มีนาคม 2559)

“ต้องยอมรับเพราะว่าเราทำเพื่อต้องการเงิน ยอมลงทุนเพื่อต้องการจะได้เงิน แต่พบว่าเรากลับมีสุขภาพที่แย่ลง เราจึงจะปรับยังไงให้สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และต้องมั่นคงและยั่งยืนด้วย” ผู้ใหญ่บ้าน ชาตรี ก่อเกื้อ (สัมภาษณ์. 25 มีนาคม 2559)

1.2 การใช้สารเคมีให้น้อยลงเพื่อให้อายุยืนยาวขึ้น

เกษตรกรเริ่มตระหนักถึงผลเสียของการใช้สารเคมีในปริมาณมาก ดังนั้น จึงมีการใช้สารเคมีน้อยลงจากเมื่อก่อนมาก เนื่องมาจากเหตุผลทางด้านสุขภาพที่ประสบมา และอีกสาเหตุคือ ต้นทุนที่เพิ่มมากขึ้น

“เมื่อก่อนมีการใช้สารเคมีโดยไม่ดูความจำเป็นว่าต้องใช้หรือเปล่า ฉีดยาทุกห้าวันเจ็ดวัน แต่ปัจจุบันใช้ตามความจำเป็น ไม่ใช้ตามความต้องการ เมื่อก่อนต้องการใช้คือใช้ แต่ปัจจุบันก็ยังใช้อยู่ เพียงแต่ลดน้อยลงกว่าแต่ก่อน” ผู้ใหญ่บ้าน ชาตรี ก่อเกื้อ (สัมภาษณ์. 25 มีนาคม 2559)

“เหตุผลหลักที่เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์เกษตรปลอดสารมากขึ้น ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ เรื่องสุขภาพและผลกำไรตอบแทน หากไม่ใช้สารเคมี จะทำให้มีผลกำไรมากขึ้น...แต่ถ้าเป็นผลไม้นอกฤดูกาล เกษตรกรจะใช้สารเคมีอย่างเต็มที่ เนื่องจากเกษตรกรมองว่าจะได้กำไรคุ้มค่าแน่นอน จะไม่คิดเรื่องสารอินทรีย์ ซึ่งจะคำนวณได้ว่าแต่ละต้นจะมีกำไรเท่าไหร่” สมควร พูลประดิษฐ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอำเภอแกลง (สัมภาษณ์. 16 มีนาคม 2559)

1.3 การเดินทางไม่ถึงฝั่งฝันของเกษตรอินทรีย์

เกษตรกรบ้านจำรุง จะทำเกษตรโดยใช้สารเคมีอย่างปลอดภัยและเกษตรผสมผสาน ซึ่งเป็นเกษตรที่ไม่ได้ใบรับรองการเกษตรอินทรีย์

“สถานภาพของบ้านจำรุง มีแนวเกษตรปลอดสารอยากทำได้รับการรับรองก็ไปไม่ถึง เพราะติดที่แหล่งน้ำ ปัจจัยการผลิต ควบคุมไม่ได้ ในสวนมีแหล่งน้ำ แต่ไม่พอต้องชักน้ำจากข้างนอกเข้ามาจึงมีลักษณะ “เกษตรปลอดสารในวิถีเกษตรอินทรีย์” นั่นคือ เป็นเกษตรอินทรีย์ที่ไม่ได้ใบรับรอง เพราะว่ามีปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำและแนวกันลม” คุณจินห์จุฑา สระศรีสุวรรณ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอำเภอแกลง (สัมภาษณ์. 7 มีนาคม 2559) สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การกำหนดสเปคของการซื้อผลผลิตโดยผ่านพ่อค้าคนกลาง หรือ ล้ง เป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญของการใช้สารเคมีในการเกษตร ทำให้เกษตรกรติดหล่มของการการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (GAP) เพราะเชื่อว่าเป็นการสิ้นสุดขอบเขตของความเป็นไปได้ในการลดการใช้สารเคมีแล้ว

“ใครสามารถทำเกษตรอินทรีย์ได้ตามหลักวิชาการนั้น ก็คือ สุดยอดแล้ว เพราะมันกำหนดตั้งแต่ผลข้างเคียง แปลงข้างเคียง ถ้าฝั่งเรามีรั้วไม้ไผ่สูงๆ เป็นแนวกันลมไว้...กรณีเดียวกัน ถ้าคุณใช้แหล่งน้ำในคลองที่ผ่านโรงงานอุตสาหกรรม ผ่านโรงพยาบาล ผ่านแปลงที่ใช้สารเคมี คุณหมดสิทธิ์ มันก็รั่วไหลลงน้ำไปอยู่ดี คำว่า เกษตรอินทรีย์เลยใช้ไม่ได้ ต้องทำเป็นผืนใหญ่ นั่นคือ ทุกคนต้องทำพร้อมๆ กัน เจ้าของแหล่งน้ำทุกคนต้องร่วมใจกันถึงจะได้คำว่า เกษตรอินทรีย์จริงๆ” (สมควร พูลประดิษฐ์. สัมภาษณ์ 16 มีนาคม 2559)

1.4 เกษตรกรยังคงใช้สารเคมี...เนื่องจากยังไม่เปิดใจหรือไม่เชื่อ

ที่ผ่านมา นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอำเภอแกลงได้มีการแนะนำการใช้สารชีวภาพ เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำหมัก ใช้เชื้อราป้องกันแมลงและกำจัดแมลง ซึ่งได้มีการแนะนำเกษตรกรมาหลายปีมาแล้ว แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ เกษตรกรยังกังวลเรื่องความสวยงามของผลผลิต โดยยังคงเชื่อประสิทธิภาพของสารเคมีและปุ๋ยเคมีอยู่ เนื่องจากข้อจำกัดของสารธรรมชาติต้องมีการเพาะเชื้อเอง และด้วยการเป็นเชื้อธรรมชาติ จึงต้องใช้เวลาตอนเย็น ถ้าหากใช้ตอนแดดจัดเชื้อจะตายก่อนที่จะได้ตั้งตัว รวมถึงประสิทธิภาพของสารธรรมชาติซึ่งต้องใช้เวลา ไม่รวดเร็วทันใจเท่ากับสารเคมี

“ขนาดยายังเอาไม่อยู่แล้วมันเป็นแค่เชื้อรา

มันจะเอาอยู่ได้ยังไง...สรุปคือ เกษตรอินทรีย์ “ยุ่งยาก ผลผลิตน้อย ไม่อยากเสี่ยง” (จินห์จุฑา สระศรีสุวรรณ. สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2559)

2. การจัดเวทีประชุมร่วมกับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกผลไม้ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชน โดยได้ใช้เครื่องมือสำรวจชุมชน ได้แก่ โอ่งชีวิต ปฏิทินการผลิต และผู้รู้ในชุมชน ทำให้ได้ทราบปัญหาของชุมชน

ภาพ 2 เวทีชุมชน (เวทีชุมชน. 26 มิถุนายน 2559)

ปัญหาของการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนบ้านจำรุง

จากการศึกษาด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า “โอ่งชีวิต” ทำให้ทราบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ของการทำเกษตรอินทรีย์ คือ ปัญหาเรื่องการตลาด ทำให้มีเกษตรกรอยู่จำนวนไม่น้อยที่ทำเกษตรโดยใช้สารเคมี และใช้ปุ๋ยอินทรีย์บ้างเพื่อลดต้นทุน

2.1 ปัญหาเรื่องการตลาด

คุณลุงสมชาย ไกรวงศ์ “การปลูกทุเรียน มีค่าใช้จ่ายไม่ว่าจะเป็นค่าเอ็มไซม์ ค่าปุ๋ยเคมี ค่าวัสดุ ค่าแรงต่างๆ ลงทุนไปประมาณ 1 แสนเศษๆ แต่พอขายได้ ยอดเงินอยู่ที่ 4 แสน หักแล้วได้กำไรอยู่ที่ 3 แสน 3 หมื่นบาท คือ ยังต้องใช้ทุนหมุนเวียนต่อไป ต้องเหลือใช้อยู่ประมาณ 2 แสน ซึ่งมาเฉลี่ยต่อเดือนก็ยังถือว่าน้อยอยู่ เพราะว่ามีค่าใช้จ่าย เช่น ส่งลูกเรียน ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่จะต้องเอามาประกอบกัน ทำให้ชีวิตอยู่ได้มั้ย ตอบว่าอยู่ได้”

“เคยลองทำเกษตรอินทรีย์แล้ว มีข้อเสีย คือ ใบเสียต้นเน่า ลูกไม่สวย ขายยาก หนอนกิน และส่งตลาดยาก กำไรค่อนข้างน้อย”

“ทำเกษตรอินทรีย์ 45 ต้น รายได้ประมาณ 5 หมื่นบาท เมื่อเทียบกับเกษตรสารเคมีซึ่งมีรายได้ค่อนข้างจะมากกว่า”

“ถามว่าอินทรีย์ผมว่าจะเอาไม่อยู่นะ แต่ถ้า 5 ต้น 10 ต้น ทำกินเองนะใช่ ถ้าเป็นร้อยขึ้นไปผมทำมา 4 ปี 5 ปี ไม่ได้ฉีดยาเลย ลงมาหนามเหลือง หนามแดง หนอนกิน เลย เอามากวน ตอนนั้น เขาขาย 200 บาท ผมขายแค่ 150 บาท”

2.2 ปัญหาแรงงาน

จากการใช้เครื่องมือ “ปฏิทินการผลิต” ทำให้ทราบกระบวนการปลูกทุเรียน ซึ่งต้องใช้แรงงานมาก หากเป็นการทำเกษตรอินทรีย์ ทำให้เป็นปัญหาในเรื่องแรงงาน เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุมาก

“มันดีทีเดียวถ้าเรามีแรงทำ มันจะได้เกือบเท่ากับเกษตรเคมี ถ้ามีแรง ปัญหาคือ เราไม่มีแรง ทุกเรื่องดีหมด ไม่ดีอยู่อย่างเดียว คือ แรงมันไม่มีนะคะ ฉันไม่ได้ทำอะไรมาก ทำตามกำลัง ฉีดน้ำหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ ตามแรง ตามทุน ได้กำไรก็ 80% ได้ความสุข ผสมผสานหมด แต่ไปล้างทีเดียวไม่ได้ ขายอยู่กับบ้าน มาตัดไปได้ ราคา 40 บาท” ยายลำยอง กว้างขวาง

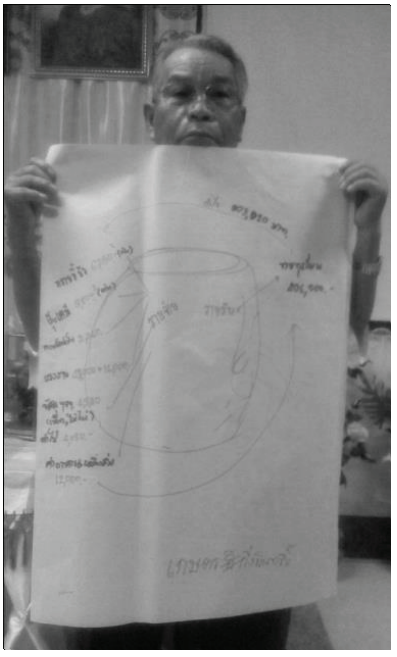

ภาพ 3 ลุงสมชาย ไกรวงศ์ (เวทีชุมชน. 26 มิถุนายน 2559)

เพลี้ยไฟ เพลี้ยจักจั่น เพลี้ยแป้ง ไรแดง หนอน ซึ่งจะมาช่วงใบอ่อน ออกดอก และใบแก่ หากมีสารมาช่วยกำจัดเกษตรกรก็พร้อมจะทำเกษตรอินทรีย์ ส่วนปุ๋ยส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์อยู่แล้วเพื่อลดต้นทุนการผลิต”

นอกจากนี้ การทำเกษตรอินทรีย์ไม่ให้มีการใช้สารเคมีแต่สารบางอย่างสกัดมาจากพืช มีสารชนิดใดบ้างที่สามารถใช้ได้และสารใดบ้างที่ใช้ไม่ได้ เกษตรกรบอกว่า “สะเดา ยาฉุน ป้องกันเพลี้ยได้ การรดน้ำมากๆ เพื่อลดความอร่อยของใบ การตัดวงจรของแมลง การศึกษาความชอบของแมลง จะทำให้ป้องกันแมลงที่จะทำลายผลไม้ได้”

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาข้อมูลด้านสภาพการทำเกษตรของชุมชนและปัญหาการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชน ทำให้พบปัญหาในการทำเกษตรอินทรีย์ 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านแรงงาน ส่งผลให้

ภาพ 4 ยายลำยอง กว้างขวาง (เวทีชุมชน. 26 มิถุนายน 2559)

2.3 ปัญหากระบวนการผลิต

การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นการใช้สารชีวภาพและสารอินทรีย์แทนการใช้สารเคมี ซึ่งลุงปุ๋ย เจือจุน กล่าวว่า “การปลูกมังคุด กลัวแมลง 2 ประเภท ได้แก่ เพลี้ยไฟและไรแดง ส่วนการปลูกทุเรียน กลัวแมลง 5 ประเภท ได้แก่ เกษตรกรมีทัศนคติด้านการทำเกษตรอินทรีย์ว่า “ยุ่งยาก ผลผลิตน้อย และมีความเสี่ยง” ด้วยเหตุนี้ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ มุ่งเน้นการตอบสนองความกังวล “ยุ่งยาก ผลผลิตน้อย ไม่อยากเสี่ยง” ด้วยกลยุทธ์การสื่อสารที่ได้นำมาใช้ ดังนี้

1. กลยุทธ์ “ลูกเป็ดขี้เหร่” เน้นการเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส จากผลผลิตที่ยังไม่สวยงามเพียงพอ เนื่องจากร่องรอยการทำลายของแมลง กลายเป็นหลักฐานยืนยันว่าไม่ได้มีการใช้ยาฆ่าแมลงจริง “ปรับเปลี่ยนมุมมอง สะท้อนคุณค่าของความเป็นอินทรีย์” แต่ขณะเดียวกันยังคงส่งเสริมให้เกษตรกรพัฒนาผลผลิตต่อไป

2. กลยุทธ์ “ความกลัว” ให้ตระหนักถึงความไม่แน่นอนในการพึ่งพิง “ล้ง” หรือพ่อค้าคนกลาง และชี้ให้เห็นถึงการแบกรับความเสี่ยงแทน “ล้ง” ในโครงสร้างการกำหนดราคาผลผลิต การสร้างเนื้อหาสาระเพื่อให้ตระหนักถึงการผูกโยงกับล้ง จึงเป็นการทำให้สิ่งที่เกษตรกรมีความตระหนักอยู่แล้วให้เห็นเป็นภาพชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้ใส่ใจในการสร้างช่องทางการจำหน่ายอื่นๆ เพิ่มเติม

3. กลยุทธ์ “1 สวน 1 ต้น” เพื่อลดความเสี่ยง ให้เกษตรกรในการเริ่มต้นแนวทางเกษตรอินทรีย์ แบบค่อยปรับเปลี่ยนไปทีละเล็กทีละน้อย เมื่อเกษตรกรมั่นใจแล้วจึงขยายการปลูกให้มากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกษตรกรลดความกังวลต่อความเสี่ยงให้น้อยที่สุด ซึ่งจะทำให้เกษตรกรตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการได้ง่ายขึ้น

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากมีการสื่อสารกับชุมชน (สัมภาษณ์ 9 ธันวาคม 2559) เหตุผลที่เกษตรกรชุมชนบ้านจำรุง ได้ตัดสินใจที่จะร่วมทำโครงการ “สวนผลไม้อินทรีย์” ดังนี้

คุณสุเนตร กล่าวว่า “การต้องพึ่งล้งเพียงอย่างเดียวอาจจะเสี่ยงและโอกาสที่ราคาจะตกต่ำก็จะเกิดขึ้น เพราะปัจจุบันมีคนทำสวนทุเรียนมาก ดังนั้น การเพิ่มช่องทางให้กับการทำทุเรียน ก็จะเป็นโอกาสได้”

ลุงปุ้ย กล่าวว่า “เพราะให้ทำ 3 ต้น ไม่ต้องทำทั้งหมดก็สามารถทำได้ เพราะถ้าให้ทำทั้งสวนก็คงไม่ทำ เพราะยังต้องพึ่งพาช่องทางเดิมอยู่ การทำเกษตรอินทรีย์ ยังต้องทำอีกหลายอย่าง”

ยายลำยอง กล่าวว่า “หากให้ทำเป็นกลุ่มก็อยากจะทำ เพราะเวลาเดินไปหลายคน ก็ไม่เหงา ได้พูดคุยปรึกษาหารือกัน ยายเห็นว่า เกษตรอินทรีย์ดีทุกอย่าง ไม่มีอะไรเสียเลย”

ตาราง 1 เนื้อหาสารและผลกระทบของการสื่อสาร

กลยุทธ์การสื่อสาร	ผลกระทบต่อการตัดสินใจ
กลยุทธ์ “ลูกเป็ดขี้เหร่”	ทำให้เปลี่ยนมุมมองและเห็นคุณค่าของผลผลิตอินทรีย์ที่ตนเองมีอยู่
กลยุทธ์ “ความกลัว”	การตระหนักถึงความเสี่ยงในการพึ่งพาพ่อค้าคนกลางเพียงอย่างเดียว
กลยุทธ์ “1 สวน 1 ต้น”	ทำให้ตัดสินใจได้ง่ายในการเริ่มต้นเกษตรอินทรีย์

การรวมตัวกันของเกษตรกรเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์โดยทำกันหลายๆ คน ทำให้เกษตรกรไม่รู้สึกโดดเดี่ยว มีการปรึกษาหารือร่วมกัน โดยนักวิชาการเป็นคนประสานเพื่อให้เกิดการรวมตัวกัน

การนำกลยุทธ์สื่อสารกับชุมชน

เมื่อนำการสื่อสารไปใช้กับเกษตรกรบ้านจำรุง ทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งได้สนใจมาปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกบางส่วน หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และสารชีวพันธุ์ โดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีฆ่าแมลง

การอภิปรายผล

การสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ จากการสัมภาษณ์และการจัดเวทีชุมชน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างทีมวิจัยและชุมชนดำเนินการมีอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรในชุมชน ในรูปแบบต่างๆ ทำให้พบปัญหาของการทำเกษตรอินทรีย์ที่ว่า “ยุ่งยาก ผลผลิตน้อย ไม่อยากเสี่ยง” การใช้การสื่อสารแบบสองทาง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารและสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งมีทั้งการสื่อสารสองทางแบบ

สมดุล (two-way symmetrical communication) (Cornelissen. 2011: 49) สามารถสรุปการใช้การสื่อสาร ดังนี้

1. การสื่อสารแบบสองทางไม่สมดุล นั่นคือ “การสัมภาษณ์” เป็นการสื่อสารที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารแบบไม่สมดุล เนื่องจากทีมผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของชุมชน

2. การสื่อสารสองทางแบบสมดุล ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน นั่นคือ “การจัดเวทีชุมชน” ทำให้ทีมวิจัยได้ส่งข้อมูลคืนกลับให้กับชุมชนในทุกขั้นตอน เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น และทำให้การสื่อสารมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทาง

การสื่อสารสองทางที่มีประสิทธิภาพนั้น จะเกิดขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความน่าไว้วางใจ (trust-worthiness) และความน่าเชื่อถือ (credibility) (กาญจนา แก้วเทพ. 2543 : 140-141) การเข้าไปส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ของทีมวิจัย นับว่าเป็นตัวกลางที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนมาก่อน ทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจในความเป็นกลาง รวมถึงการเป็นทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน

นอกจากนี้ การให้เกษตรกรของชุมชนได้มีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ทำให้เกษตรกรของชุมชนได้สื่อสารสองทาง โดยรับฟังความคิดเห็นและให้ข้อมูลกับทีมวิจัย ทำให้สามารถสะท้อนความคิดเห็นนั้นเป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่สอดคล้องกับทัศนคติของเกษตรกร ส่งผลให้เกษตรกรเข้าร่วมทำเกษตรอินทรีย์เป็นโครงการ “สวนผลไม้อินทรีย์บ้านจำรุง”

โดยพื้นฐานเกษตรกรล้วนตระหนักในปัญหาและมุ่งหาแนวทางที่ดีกว่าอยู่แล้ว แต่ถูกบดบังโดยมโนคติที่ว่าเกษตรอินทรีย์เป็นไปไม่ได้ และการเกษตรแบบใช้สารเคมีก็ยังตอบรับได้กับการดำรงชีพในปัจจุบัน ทำให้ละเลยแนวคิดนี้ไปโดยพยายามมองข้ามปัญหาที่เกิดจากสารเคมีออกไป การไม่ได้รับการหยิบยกปัญหาขึ้นมาพิจารณาอย่างจริงจังเพื่อค้นหาทางออกจึงทำให้แนวคิดนี้ถูกทอดทิ้งและดูไม่น่าจะเป็นไปได้มากขึ้น ดังเช่น ผู้ใหญ่บ้านชาตรี ก่อเกื้อ ได้กล่าวไว้ว่า “ต้องยอมรับเพราะว่าเราทำเพื่อต้องการเงิน ยอมลงทุนเพื่อต้องการจะได้เงิน แต่พบว่าเรากลับมีสุขภาพที่แย่ลง เราจึงจะปรับยังไงให้สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และต้องมั่นคงและยั่งยืนด้วย” ผู้ใหญ่บ้าน ชาตรี ก่อเกื้อ (สัมภาษณ์. 25 มีนาคม 2559) เมื่อได้รับสารที่ตอบสนองกับปัญหาติดค้างในความคิดที่ก่อทัศนคติด้านการทำเกษตรอินทรีย์จึงเป็นการปลดล็อคทางความคิดแบบแม่กุญแจ และลูกกุญแจ (key and locked) และนำไปสู่การตัดสินใจเริ่มต้นได้ทันที

ผู้รับสารซึ่งก็คือเกษตรกรบ้านจำรุง มีทัศนคติดั้งเดิมด้านการทำเกษตรอินทรีย์ว่า “ยุ่งยาก ผลผลิตน้อย ไม่อยากเสี่ยง” เกษตรกรของชุมชนให้ความสนใจในเนื้อหาสาร เนื่องจากเนื้อหาสารนั้นสามารถชี้ปัญหาและนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรได้อย่างตอบตรงต่อทัศนคติของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลงมาทำสวนผลไม้อินทรีย์ ซึ่งเนื้อหาสารที่จะนำเสนอให้กับเกษตรกรเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ดังเช่นที่ รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ กล่าวไว้ว่า “เราใช้สื่ออะไรยังไม่สำคัญเท่ากับเราส่งสารอะไรไปให้เขา เขาถึงจะเกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์” (กาญจนา แก้วเทพ. สัมภาษณ์. 25 สิงหาคม 2559) ทำให้เกษตรกรตัดสินใจมีส่วนร่วมในการทำโครงการสวนผลไม้อินทรีย์ขึ้นภายในชุมชน

ผู้รับสารมีความต้องการข่าวสารตามที่ตนเองสนใจ มีประโยชน์และเหมาะสมตามความนึกคิดของผู้รับสาร จะเป็นความสำเร็จในการสื่อสาร ตามทฤษฎีกระบวนการเลือกรับสาร (selective process) เริ่มตั้งแต่การเลือกเปิดรับข่าวสาร (selective exposure) การเลือกให้ความสนใจ (selective attention) การเลือกรับรู้และตีความ (selective perception and interpretation) และการเลือกจดจำ (selective intention) ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้รับสารเลือกรับข่าวสาร ประกอบด้วยหลายปัจจัยด้วยกัน ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ทัศนคติ

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในบริบทที่แตกต่างกัน

2. ควรพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อขยายการทำเกษตรอินทรีย์ให้มีจำนวนมากเพียงพอเพื่อให้มีพลังในการสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน. *วาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์.* สืบค้น 9 มิถุนายน 2558, จาก http://www.ldd.go.th/link_fertilizer/home.htm

กาญจนา แก้วเทพ. (2548). *การเลี้ยวโค้งของการสื่อสารการเกษตรในไทย ภาพรวมจากงานวิจัย* (2544-2547). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2551). *สื่อสาร-สิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

กิตติวิทย์ โตสกุล และคณะ. (2559). การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์อย่างมีส่วนร่วมเรื่องศีลห้าของนักเรียนมัธยมตอนต้น: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสารนักวิจัย. 21(2). 158-170.

คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. (2551, พฤษภาคม). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554.* สืบค้น 9 มิถุนายน 2558, จาก http://www.nia.or.th/organic/download/National_Strategy.pdf

จินตวีร์ เกษมศุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จันทร์จรัส เรี่ยวเดชะ. (2559). เรียบเรียงโดย รัตนวดี เศรษฐวิจิตร. Horizontal-Vertical Integration บูรณาการงานขับเคลื่อนเชิงชุมชนพื้นที่เพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืน. *จดหมายข่าว ประชาคมวิจัย.* ฉบับที่ 126 ปีที่ 21 เดือนมีนาคม-เมษายน 2559 หน้า 103 สืบค้น 11 กรกฎาคม 2559 จาก http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=3415

รุจิภา จิตต์ตั้งตรง และพัชนี เชยจรรยา. (2558). กลยุทธ์สื่อบุคคลเพื่อสร้างเครือข่ายการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์. *วารสารการสื่อสารและการจัดการ นิด้า.* ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2558). 59-80.

ศิรินาถ ทิพรัตน์. (2554). *การพัฒนาการสื่อสารด้านเกษตรอินทรีย์ของสวนปกาศิต (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) อย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษา บ้านหนองบัว ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.* วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2554, กันยายน). *การเติบโตของตลาดเกษตรอินทรีย์ในตลาดอาเซียน AEC.* สืบค้น 9 มิถุนายน 2558, จาก http://www.ksmecare.com/Article/64/25171/

References

Chamcharat Reodecha. (2016). Horizontal-Vertical Integration for Sustainable Growth. *Research Community.* 21(126). March-April, p.103. Retrieved June 11, 2015 from http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=3415. (in Thai).

Land Development Department. *National Organic.* Retrieved June 9, 2015 from http://www.ldd.go.th/link_fertilizer/home.html. (in Thai).

Kanchana Kaewthep. (2005). *The Curve of Agricultural Communication in Thailand, Overview of Research (2001-2004).* Bangkok : The Thailand Research Fund. (TRF). (in Thai).

Kanchana Kaewthep, et al. (2008). *Communication-Environment.* Bangkok : Pappim. (in Thai).

Kitivit Tosakul, et al. (2015). Participatory Development the Public Relations Media of Five Precepts as for Secondary School Level: A Case Study of School in Subordinate to Bangkok Metropolitan. *Journal of the Association of Researchers.* 21(2). pp.158-170. (in Thai).

Board of Argriculture National Organic. (2008). *Strategic Plan for the Development of Organic Farming No.1 2008-2011.* Retrieved June 9, 2015 from http://www.nia.or.th/organic/download/National_Strategy.pdf. (in Thai).

Jintavir Kasemsuk. *Communication with the Transformation of Society.* Bankok : Chulalongkorn, EPPO. Of. (in Thai).

Rujura Jittangtrong and Patchanee Cheyjunya. (2015). the Human Media Strategy for Communication Participatory Network for Organic Agricultural Development. *Journal of Communication and Management NIDA.* Vol. 1(3) (September-December). 59-80. (in Thai).

Sirinat Thippharat. (2011). *Development of Participatory Communication in Organic Agriculture: A Case Study of Suan Pakasit and Ban Nong Boua Muang – Ngai Sub-district Chiang Dao District, Chiang Mai Province.* Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development. Maejo Univerity. (in Thai).

K-Econ Analysis. (2011). *The Growth of the Organic Market in ASEAN AEC.* Retrieved June 9, 2015 from http://www.ksmecare.com/Article/64/25171/. (in Thai).

Cornelissen, J. (2011). *Corporate Communication: A Guide to Theory and Practice*. London : Sage.

van Riel, C.B.M. & Fombrun, C.J. (2010). *Essential of Corporate Communication.* New York : Routledge.